

YAZILI BASINDA YAYINLANAN "DİNSEL AYRIMCILIK" HABERLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF "RELIGIOUS DISCRIMINATION" NEWS PUBLISHED IN PRINT PRESS

İbrahim YENEN*

Öz

Bu makale, gazetelerde yayınlanan "dinsel ayrımcılık" haberlerini beş araştırma sorusuna göre değerlendirmektedir. Araştırmanın temel bulguları 05 Mayıs 2015- 05 Ağustos 2015 tarihleri arasında Hürriyet, Posta, Sözcü, Sabah, Habertürk ve Milliyet gazetelerinde yayınlanan din ile ilgili haberlerden elde edilmiştir. Çalışmanın veriler açısından sonuçlarına bakıldığında dinsel ayrımcılık türü haberlerin özellikle "islamofobi" kategorisine dahil olduğu anlaşılmaktadır. Dinsel ayrımcılık türü olarak islamofobi haberlerinin "sürgün", "siyaset", "yasak" ve "cami saldırısı" olmak üzere dört esas tema üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Haberlerde tespit edilen "biz ve onlar" karşıtlığının dinsel ayrımcılık bağlamında İslamofobi üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Buna göre islamofobiye maruz kalanlar "iyi", islamofobiyi uygulayan veya destek olanlar "kötü"yü simgelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinsel Ayrımcılık, İslamofobi, Din, Yazılı Basın, Haber.

Abstract

This article evaluates the news of "religious discrimination" published in newspapers according to five research questions. The main findings of the research were obtained from news related to religion published in Hürriyet, Posta, Sözcü, Sabah, Habertürk and Milliyet newspapers between 05 May 2015 and 05 August 2015. When we look at the results of the study in terms of the data, it is understood that the news of religious discrimination type is included in the category of "Islamophobia" in particular. As a type of religious discrimination, the Islamophobia news seems to focus on four main themes: "exile", "politics", "forbidden" and "mosque attack". It is understood that the "we and they" opposition detected in the news is shaped through Islamophobia in the context of religious discrimination. According to this, those who are exposed to Islamophobia are "good", those who practice or support Islamophobia are "bad".

Keywords: Religious Discrimination, Islamophobia, Religion, Print Press, News.

1. Giriş

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde en fazla satılan Hürriyet, Posta, Sözcü, Sabah, Habertürk ve Milliyet gazeteleri örneğinde yayınlanan dinsel ayrımcılık haberlerini kültürel çalışmalar bağlamında dil ve söylem çerçevesinde sosyolojik bir bakış açısıyla incelemektir. Çalışmada genel olarak nitel araştırma tasarım, ölçüm, örnekleme ve analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Çalışmanın özel tekniğini ise nitel içerik analizi oluşturmaktadır. Nicel araştırma tasarımından farklı olarak nitel araştırma yaklaşımları, araştırılan nesnelerin anlam dünyalarını anlayıcı/yorumlayıcı bir bakış açısıyla çözümlemeyi amaçlamaktadır. (Taş, 2011: 173)

Araştırma günlük ulusal olarak yayınlanan Hürriyet, Posta, Sözcü, Sabah, Habertürk ve Milliyet gazetelerinde 05 Mayıs-05 Ağustos 2015 tarihleri arasında dinsel ayrımcılık ile ilgili yayınlanan haberlerin incelenmesiyle sınırlıdır. Dolayısıyla elde edilecek sonuçlar, örneklemin temsil ettiği seçilmiş haberlerle tespit edilen bulgularla sınırlıdır. Örneklemin belirlenmesinde iki temel esas takip edilmiştir. Öncelikle ulusal gazeteler içerisinde "liberal basın" kategorisindeki gazeteler tercih edilmiştir. Ülkemizde yayın faaliyetlerini devam ettiren ve sayıları elliye, günlük satış rakamları ise 4 milyonu aşan gazeteleri genel olarak "liberal basın" ve "ideolojik basın" olmak üzere iki temel kategoriye ayırmak mümkündür. Bu kategorinin oluşmasındaki esas ölçüt ise habere yaklaşımda meydana gelen farklılaşmalardır. Buna göre liberal basın anlayışını ortaya çıkaran en önemli üç ilke, haberin "objektif, değerlilik ve etik" kurallar çerçevesinde üretilmesiyle belirlenmektedir. (Özer, 2010: 15) Benzer şekilde ideolojik basın anlayışını belirleyen temel ölçünün de haberin objektif, değerlilik ve etik özelliklerinin dikkate alınmaması dolayısıyla oluştuğu görülmektedir. Bu kategorik ayrıma göre ülkemizdeki yayınlanan günlük ulusal gazeteleri liberal ve ideolojik olarak iki temel başlık altında değerlendirmek mümkündür.

*Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Yirminci yüzyıl sosyal teori kuramları içerisinde yapısalcılık, toplumsal yapıya odaklanmayı benimseyen bir akım olarak dikkat çekmektedir. Yapısalcılık, kültür, sanat, edebiyat ve sinema gibi çok farklı bilim dallarına uygulanabilirliği nedeniyle yirminci yüzyılda etkili olabilmektedir. Yapı kavramının belirli ve özel bir tanımı çağrıştırmayan genel içeriği sebebiyle yapısalcılığın tanımlanması konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak yapısalcılık anlaşılır bir şekilde Berna Moran tarafından, "Yüzeydeki bir takım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi (yapıyı) aramak..." olarak tanımlanmıştır (Kızılçelik, 1994:206).

Tanımlama sorunsalının yanında yapısalcılığın işlevi de tartışılmıştır. Bazı araştırmacılar yapısalcılığın bir "kuram" olduğunu ileri sürerken bazıları ise onun bir "çözümleme biçimi" olduğunda ısrar etmişlerdir. Neticede yapısalcılığın bir yöntem olduğu genel bir kabule ulaşmıştır. (Kızılçelik, 1994:206) Ayrıca yapısalcılar, toplumsal yapıların incelenmesi konusunda "dilbilimsel" yapıya öncelik vermişlerdir. Bu anlamda sosyal bilim çalışmalarının seyri toplumsal yapılardan dilbilimsel yapıya doğru bir yönelim göstermiştir. Sosyal araştırmaların bu yapısal ilgi değişikliğinin merkezinde Ferdinand de Saussure'nin dilbilim çalışmaları yer almaktadır. Saussure'nin çalışmalarında "dil" ve "söz" arasındaki ayrım özel olarak dikkat çekmektedir. Bu ayrım dil, bir gösterge sistemidir ve bu göstergelerin, ilişkilerin sonucunda anlam oluşmaktadır. (Ritzer, 2011:470-471) Dolayısıyla özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal bilim (özellikle iletişim) çalışmalarının dil üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşma "söylem çalışmalarının" çoğalmasına sebep olmuştur.

Söylem, sosyo-psikoloji ve kültürel bir arka plana sahip bir kavramsallaştırmadır. Sahip olduğu bu karmaşık arka plan sayesinde söylem, disiplinler arası bir özellik göstermesine rağmen yukarıda bahsedildiği üzere yapısalcı teori içerisinde değerlendirilmektedir. Yapısalcılığın özne karşısında yapıyı önceleyen niteliği gereği söylem çalışmalarında da özne karşısında metin yerleştirilmektedir (Güngör, 2011:206). Nitekim sosyal bilim araştırmacılarının çalışmalarında kullanmayı tercih ettikleri söylem yöntemleri metinsel vurgulamaları belirtmektedir. Ancak söylem çözümleme yöntemi veya yaklaşımının farklı kullanım tercihleri sebebiyle çözümlemenin içeriğiyle ilgili bazı sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunların kaynağını çözümlenecek metinlerin herhangi bir ölçütü benimsemeden söylem çalışmalarının gerçekleştirilmesidir.

2. Dinsel Ayrımcılık

İnsan düşünce kalıplarından ön yargıyla yakından ilişkili olan ayrımcılık, ırk, dil, din ve cinsiyet gibi farklı kategorilerdeki insanlara eşit davranma yaklaşımının yokluğu ifade etmektedir. Bundan dolayı ayrımcılık, insan düşüncesinde değil davranışlarında ortaya çıkan bir problemdir. Ancak ayrımcılığı besleyen en önemli kalıp ise ön yargılardır. Dolayısıyla önyargı ve ayrımcılık bir diğeri besleyen bir döngü içerisinde birbirlerini takip etmektedirler. Şöyle ki ilk önce ön yargı ve ayrımcılık, ekonomik veya siyasal gerekçelerle kültürel yapı içerisinde ortaya çıkmaktadır. Sonrasında ise ayrımcılığa uğrayan bir azınlık, toplumsal tabakalaşma içerisinde dezavantajlı bir konuma yerleştirilmektedir. En sonunda da grubun bu dezavantajlı durumu doğuştan geldiği benimsenerek yeniden ön yargı ve ayrımcılık üretilmesine imkân sağlamaktadır. Kısır bir döngü içerisinde yeniden üretilen ayrımcılık, modern kültürel hayatın farklı unsurlarının bir arada yaşama tecrübesinin olumsuz sonuçlarından biridir. Çünkü birbirinden farklı ırk, etnisite, din, inanış ve düşüncelerden insanların birlikte yaşadıkları modern kültürel yapılar benzer olmayan kalıpları öteki olarak dışlayabilmektedir. Bu sebeple toplumsal yapı içerisinde çoğunluk dışında kalan insanların genellikle "asimilasyon, ayırım ve soykırım" gibi uygulamalara maruz kaldığı bilinmektedir. İnsanlık varlığı ve onurunu yok sayan bu uygulamalara karşı tercih edilebilecek yöntem ise çoğulculuktur.

Çoğulculuk, farklı etnik ve dinsel kökenli insanların eşit sosyal statüye sahip olmalarına işaret etmektedir. Ancak günümüz modern dünyasının farklı bölgelerinde insanların ırksal, etnik ve dini kökenlerinin gereklerini çoğulcu bir toplumsal yapıda tecrübe edemedikleri görülmektedir. Bunun yerine insanlar, inanç, dil ve kültür bağlamında ayırma tabi tutulmaktadır. Bu ayırımın tecrübe edildiği konulardan birinin de din olduğu bilinmektedir. Modern dünyada insanlar, bağlı oldukları dini inançlar ve ait oldukları dini kültürel gelenekleri dolayısıyla toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla dinsel ayrımcılığın İslam dinine karşı uygulanmasının "islamofobi" olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Zira islamofobi, başta Avrupa ve Amerika olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanların karşılaştıkları ayrımcılığı ifade etmektedir. İslamofobinin özellikle Avrupa olmak üzere değişik coğrafyalardaki görünümünün birlikte yaşama kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İslamofobi içerikli tartışmalarda temel konunun Avrupa ve İslam arasındaki gerilimli ilişkinin niteliği ve bu iki unsur arasındaki gelecek tasavvuru olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa ve İslam tartışmaları, İslam'ın karşısında olarak Avrupa'nın bir dinî (Hıristiyanlık) bütünlüğün temsilcisi konumunda olup

olmadığıdır. Avrupa siyasi ve coğrafi bir bütünlük olarak onuncu yüzyıldan itibaren Hıristiyan dini ve kültürünün bir parçası hâline gelmiştir. Ancak Avrupa'nın bu bin yıllık Hıristiyanlık geçmişi doğrusal bir noktada gelişmemiştir. Çünkü Batı düşünce tarihinin dönüm noktaları olarak tanımlanabilecek Rönesans, reform, aydınlanma ve modernizm tecrübeleri Avrupa'nın Hıristiyanlıkla geliştirdiği ilişkinin sonuçlarını ifade etmektedir ve bu sonuçlar genellikle dinî inanç, düşünce ve uygulamaların olumsuzlanması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı günümüz çağdaş Avrupa dünyası, kendi geçmişini sorgulamakla dinin insan ve toplum hayatını bağlayıcı kurallarından uzak bir "laik" kültür oluşturduğu iddiasını taşımaktadır. Dahası bu iddia dinin bireysel ve toplumsal işlevselliğinin dışlandığı bir düşünce sisteminin varlığını da içermektedir. Ancak Avrupa'nın bin yıla uzanan Hıristiyan dininin belirleyici etkisiyle oluşmuş "benlik" algısının ciddi kırılma tecrübelerine rağmen kolaylıkla değişmeyeceği kabul edilmektedir. Neticede İslamofobi tartışmalarının anlaşılmasında bir taraf olarak mücessem Avrupa kimliğinin Hıristiyan geçmişinin hatırdan tutulması önemli görünmektedir.

İslam ve Avrupa'nın problemleri bir alanın iki farklı tarafını oluşturmasının temelleri tarihsel ve kültürel karşılaşmalara (Endülüs ve Osmanlı tecrübeleri) kadar uzanmaktadır. Ancak bu durum, her iki tarafın da farklı mekânlarda bulunması dolayısıyla bir "karşılaşma"yı ortaya çıkarmıştır. Bu karşılaşma, her iki tarafın kendi kaynaklarından beslenen çatışmacı bir yapıda kalıp yargılar üretilmesine sebep olmuştur. Fakat dinsel, kültürel, siyasi ve sosyal sınırların belirginliğini vurgulayan bu çatışmacı yapı, özellikle Avrupa için mütereddit bir "iç içe girişliliğe" dönüşmektedir. (Göle, 2009) İç içe girişliliğin modern zamanların aynı toplumsal yapı içerisinde bir arada birlikte yaşama tecrübesine işaret eden bir özelliği bulunmaktadır. Çünkü özellikle yirminci yüzyıl Avrupa toplumsal tarihi, çatışmanın üretildiği "karşılaşma" pozisyonundan aynı sosyal evreni paylaşmanın üretildiği "birlikte yaşama" tecrübesinin gözlemlendiği bir döneme karşılık gelmektedir. Bu yüzyılda Avrupa sosyal yapısı daha önce her hangi bir dönemde bir arada olmadığı kadar Müslüman kimliği taşıyan insanlarla birlikte yaşamayı tecrübe etmektedir. Ayrıca bu kimliğe sahip insanlar etnik ve kültürel olarak homojen bir özellik göstermemektedirler. Avrupa kıtası coğrafyası dikkate alındığında bu kıtada yaşayan Müslüman kimliği üç farklı kategoride değerlendirilmektedir. Birincisi tarihsel bir miras olarak uzun zamandır bu bölgelerde yaşayanlar (Balkanlar ve İspanyol Kuzey Afrika), ikincisi sömürge, göç ve iltica sebebiyle göçmen olanlar ve üçüncüsü ise din değiştirme yoluyla İslam'ı kabul etmiş "yerli" Müslümanlardır. (Ataman, 2008: 732) Bu üç kategoride özetlenen İslam unsuru, Avrupa'nın homojen kültürel yapısı içerisinde yeni bir sosyal olgu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu yeni sosyal olgu, birlikte yaşama imkânı ve sürekliliği çabalarının merkezine yerleşmiştir. Dolayısıyla İslam Dini, bir Avrupa meselesi olarak yeni yaklaşım ve değerlendirmelerin konusu olmuştur ki bu yeni değerlendirmeler Batılı kültürel zihin kodlarının devreye girmesiyle geleneksel çatışmacı yaklaşımın yeniden üretilmesine sebep olmuştur. Bu yeni çatışmacı yaklaşımın "ötekileştirme", "köktencilik" ve "yeşil tehdit" gibi kavramsallaştırmalar çerçevesinde meydana geldiği gözlemlenmiştir. Sonuçta coğrafi, kültürel ve toplumsal yapısı ile Avrupa'da İslam karşıtı bir söylem gelişmiştir. Bu İslam karşıtı söylemler de genel olarak "İslamofobia" kavramıyla ifade edilmektedir.

İslamofobi (Islamophobia) kavramı ilk defa ırksal ayrımcılık başta olmak üzere etnik ve kültürel farklılık konularında araştırmalar yaparak hükümetlerin politik çözümler üretmesinde etkili olan Runnymede Vakfı tarafından desteklenen ve Gordon Conway tarafından hazırlanan bir raporda kullanılmıştır. (Kirman, 2010: 24) Rapora göre İslamofobik söylemi oluşturan temel sebepler şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. İslam'ın tek bir yapısı vardır ve değişime kapalı bir dindir.
- b. İslam, diğer kültürlerle ortak değerleri olmayan ayrı bir dindir, ötekidir.
- c. İslam, Batı nazarında aşağı, bayağı, barbar, irrasyonel, ilkel ve cinsiyet ayrımcılığı yapan bir dindir.
- d. İslam, düşman, acımasız, saldırgan, şiddet içeren, terörizme destek veren, medeniyetleri çatıştıran bir dindir.
- e. İslam Dini, inançların siyasi ve askerî çıkarlar için kullanılan maniplatif bir siyasi ideolojidir.
- f. Müslümanlar tarafından Batı kültürüyle ilgili yapılan eleştiriler hiçbir değer taşımaz, anında reddedilir.
- g. İslam, ana akım (Sünnilik) dışında kalan Müslümanları da dışladığı için ayrımcı bir dindir." (Kirman, 2010: 24)

Bu yedi maddede özetlenen İslamofobik düşünce, tavır ve davranışların gazetelerde yayınlanan haberlerin içerikleriyle örtüştüğü anlaşılmaktadır.

3. Bulgular

Dinsel ayrımcılık haberleri, kültürel çalışmalar bağlamında “haber başlıkları”, “tematik çözümleme”, “karşıtlık ve dışlama”, anlam ve ideolojik yaklaşımlar” ve haber kaynakları” şeklinde dil ve söylem çerçevesinde sosyolojik bir bakış açısıyla incelenecektir.

Haber Başlıkları

Gazetelerde yayınlanan “dini ayrımcılık” konulu haber başlıklarında en fazla “Müslüman”, “yasak”, “Rohingya”, “karşıt”, “cami”, “göçmen”, “saldırı”, “tepki”, “başörtüsü”, “soykırım”, “korku”, “silah”, “dram”, “mezar”, “islamofobi”, “peçe” ve “burka” gibi kavramlar olduğu görülmektedir. Haber başlıklarına göre dini ayrımcılığın temel aktörlerinin İslam inancını benimseyen ve özellikle Rohingya bölgesinde yaşayan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Dini ayrımcılığın gerçekleşme şekillerinin ise karşıt olma, korkma, tepki gösterme, yasaklama ve saldırma gibi tutumdan başlayarak eyleme doğru yönelen sosyal ve fiziksel ayırım yöntemlerini içerdiği görülmektedir. Haberlerde aktarılan dini ayrımcılığın boyutlarının toplu bir şekilde yok etmeye yöneldiği “soykırım” kavramıyla ifade edilmektedir. Son olarak dini ayrımcılığın sosyal hayat içerisinde özellikle kadınların görüntüsünü ilgilenecek bir yönünün olduğu “başörtüsü”, “peçe” ve “burka” gibi kavramlar dolayısıyla anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Dinsel Ayrımcılık Haber Başlıklarındaki En Sık Kullanılan Kavramlar

Kavram	Sayı	Kavram	Sayı	Kavram	Sayı
Müslüman	14	Saldırı	4	Dram	2
Yasak	6	Tepki	3	Mezar	2
Rohingya	6	Başörtüsü	3	İslamofobi	2
Karşıt	5	Soykırım	3	Peçe	2
Cami	5	Korku	2	Burka	2
Göçmen	4	Silah	2		

Tematik Çözümleme

Gazetelerde yayınlanan islamofobi haberlerinin “sürgün”, “siyaset”, “yasak” ve “cami saldırısı” olmak üzere dört esas tema üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öncelikle ayrımcılık ve dışlanmanın fiziksel anlamda sürgün boyutunda yaşanması değerlendirilecektir.

İslamofobi bağlamında değerlendirdiğimiz sürgün haberlerinin Güney Doğu Asya bölgesinde bulunan Myanmar (Burma) devletinin Arakan bölgesinde yaşayan Müslümanların, Budist yöneticiler tarafından uğradıkları ayrımcılık ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ayrımcılık, Myanmar'da yaşayan ancak devlet tarafından tanınan etnik grup olarak kabul edilmeyen¹, “kaçak göçmen” olarak tanımlanan ve BM’ye göre dünyada en fazla baskı gören azınlık grubu Rohingya Müslümanların yaşadıkları fiziksel dışlanmayı içermektedir. Yayınlanan haberlerde sosyal ve fiziksel dışlanma sonucunda komşu ülkelere göç etmeye çalışan ancak isteklerinin kabul edilmemesi sonucunda yaşadıkları sürgün hayatlarının “zulüm” olarak nitelendirildiği görülmektedir.² Arakanlı Müslümanların yaşadıkları toplumsal dışlanma sonucunda özellikle Malezya’ya gitmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği bilgilerine göre 140 bin kişinin Arakan’dan Malezya’ya sığınmacı olarak geçmeye çalıştığı bilinmektedir. Müslüman göçmenlerin Malezya’nın dışında komşu ülke olan Endonezya’ya da zor şartlar altında geçmeye çalıştıkları aktarılmaktadır.³ Yine göç esnasında zor durumda kalan Müslümanların kurtarıldığı anlaşılmaktadır.⁴ Ancak Arakanlı Müslümanların sürgün sebepli göç yolculuğunun sistematik bir şekilde öldürülmeleriyle de sonuçlandırıldığı ve bu ölümlerin “katliam” olarak isimlendirildiği görülmektedir. Zira Sabah gazetesinde “Müslüman Katliamı” başlığıyla duyurulan haberde Müslümanların İslam karşıtı Budist rahiplerin baskıları sonucu ülkeden ayrılmak için insan kaçakçılığı yapan örgütlerin tuzağına düştükleri ve bu örgütlerin de Müslümanları toplu bir şekilde öldürerek katliam gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir.⁵

Haberin ayrıntılarında Malezya'nın Tayland sınırındaki ormanlık bölgesi Wang Kelian'da Myanmar'daki Budistlerin baskısına maruz kalan Arakan Müslümanlarının insan kaçakçıları tarafından öldürülüp gömüldüğü 139 toplu mezar bulunduğu bahsedilmektedir. Ayrıca haberde insan kaçakçılarının kurduğu toplama kamplarına bırakılan Arakan Müslümanları ailelerinden para istenerek

¹ “Myanmar, Rohingya Müslümanları yok saydı”, *Habertürk*, 30.05.2015, Haber No: 360

² “Arakanlı Müslüman göçmenlere zulüm”, *Sabah*, 12.05.2015, Haber No: 82

³ “Yüzlerce göçmen daha kurtarıldı”, *Habertürk*, 21.05.2015, Haber No: 214

⁴ “500 Müslüman kurtarıldı”, *Sabah*, 11.05.2015, Haber No: 70; “Kurtarılan Arakanlı Müslümanlar Aceh’te”, *Posta*, 17.05.2015, Haber No: 166

⁵ “MÜSLÜMAN KATLİAMI”, *Sabah*, 26.05.2015, Haber No: 278

işkenceye maruz bırakıldığı ve 1500 dolar getirilmediği takdirde öldürülüp toplu mezarlara atıldıkları belirtilmektedir. Sistematik katliamı anımsatan bir şekilde öldürülen Müslümanların toplum mezarlarına gömüldüğü ayrıca diğer haberlerde de vurgulanmaktadır.⁶ Son olarak Arakanlı Müslümanların uğradığı dini temelli dışlanma haberlerinin en fazla Sabah gazetesinde sonra ise Habertürk, Posta, Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde yer aldığı Sözcü gazetesinde ise herhangi bir haberin olmadığı görülmektedir.

İslamofobi ile ilgili yayınlanan haberlerdeki ikinci önemli tema, siyaset çerçevesinde gelişmektedir. Haberlerin özellikle genel olarak Avrupalı siyasi parti liderlerinin açıklamaları ve özel olarak da Türk asıllı Hollanda vatandaşı siyasetçi Mahinur Özdemir'in partisinden ihraç edilmesiyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. İkinci Dünya savaşından sonra Avrupa'da artan göçmen nüfusu ve Avrupanın uluslararası gücü dolayısıyla ulusal sınırların belirsizleşmesi, Avrupalı siyasetçileri kimlik politikaları merkezinde milliyetçi söylemlere yöneltmiştir. Siyaset alanındaki milliyetçi söylemler ise toplumsal pratikte yabancı karşıtlığı hatta düşmanlığına uzanan bir yankı bulmuştur. Özellikle aşırı sağ kanat partilerin ırkçı, yabancı ve göçmen karşıtı söylemleri, islamofobi olarak isimlendirdiğimiz duruma uygunluk göstermektedir. Bu anlamda örnek olarak İtalya'da "Forza Nuova", İngiltere'de "İngiliz Ulusal Partisi", Avusturya'da "Avusturya Özgürlük Partisi", Fransa'da "Ulusal Cephe", Hollanda'da "Özgürlükler Partisi" ve Almanya'da "Milliyetçi Demokrat Parti" isimleri sıralanabilmektedir. Bu partilerin İslamofobiyi besleyen siyasi söylemleri ise, Müslümanların iyi vatandaş olamadıkları, terörden Müslümanların sorumlu oldukları, İslam'ın yasaklanması, göçmenlerin sınır dışı edilmeleri ve cinsiyet ayrımı yapılan camilerin kapatılmasını içermektedir. (Jocelyne, 2015: 78-79) Dolayısıyla Avrupalı siyasetçilerin politik ve kültürel söylemleri, islamofobinin varlığı ve yaygınlaşması açısından önemli görülmektedir.

Gazetelerde yayınlanan haberler Avrupalı Fransız ve Hollandalı siyasi liderlerin islamofobiyi destekleyen söz ve davranışlarını konu almaktadır. İlk olarak Fransa'nın güneyindeki Venelles kenti Belediye Başkanı Robert Chardon sosyal medya üzerinden "İslam'ın yasaklanması" gerektiği haberi şu şekilde aktarılmaktadır:

*"Fransa'nın yaşadığı sorunların tek çözümünün İslam'ın yasaklanması olduğunu" ve teklifine Sarkozy'nin cevabını beklediğini belirtti. Chardon, İslam inancını yaşamak isteyenlerin ülkelerine dönmeleri gerektiğini de söyledi."*⁷

Dinsel ayrımcılığı ortaya koyan düşüncelerini açıklayan Fransız siyasetçinin üye olduğu partinin lideri Sarkozy ise bu açıklamaların kabul edilemez olduğunu ve partilerinden ihraç edeceklerini belirtmiştir.⁸ Benzer şekilde Hollanda Özgürlükler Partisi Başkanı Geert Wilders'in sosyal medya aracılığıyla paylaştığı görüntüler, İslamofobik eylemlerle ilgili haber örneği olmaktadır.⁹ Wilders'in yine İslam ve Müslümanlar hakkındaki sözleri sebebiyle hakkında soruşturma açıldığı da belirtilmektedir.¹⁰ Son olarak Fransız aşırı sağcı Ulusal Parti lideri Marine Le Pen'in Mısır'daki El-Ezher Üniversitesini ziyaret etmesiyle ilgili haberler yer almaktadır:

*"İslam dini ile yanlış şekilde İslam dini adına işlendiği iddia edilen şiddet eylemleri arasında ayrım yapılması gerektiğini vurguladığı kaydedildi. El Ezher'den yapılan açıklamaya göre, Le Pen "Fransız Müslümanlarının dinlerini tam özgürlük içinde uygulama ve ifade etme hakkına sahip olduğunu tanıdı"*¹¹

Ancak ziyaretinin "Kahire'de en üst düzey Sünni yetkili ile görüşüm: aşırıcılığa karşı güçlü işbirliği" ifadeleriyle duyuran Le Pen'in İslam hakkındaki düşüncelerinde herhangi bir değişiklik olmadığı ifade edilmektedir. Zira ziyaretin İslam hakkında bilgi almak olmadığı ve kaçak göçmenlerin engellenmesi konusunda Mısır'ın oynayacağı rol hakkında gerçekleştiği de anlaşılmaktadır.¹²

İslamofobi ile ilgili haberlerdeki üçüncü temayı "yasaklama"lar oluşturmaktadır. Yasaklamalarla ilgili haberlerin beşi "örtü", dördü "oruç tutma", biri "sınır dışı etme" ve birinin de "yemek" konularını kapsadığı anlaşılmaktadır. Kıyafet konusundaki yasaklama haberleri, Hollanda hükümetinin "peçe, burka ve nikap" gibi örtülü kıyafetlerin giyilmesinin yasaklamasını içermektedir. Hürriyet gazetesinin "kısmi" ve "kamusal alan" kavramlarıyla duyurduğu haberlerde hastane, okul, toplu taşıma araçları ve devlet daireleri gibi kamusal alanlarda peçe ve burka başta olmak üzere yüzü örten kıyafetlerin giyilmesini cezalandıran yasa tasarısının onaylandığı belirtilmektedir. Peçe ve burka gibi örtüler, Posta gazetesinde "dini simge sayılan giysi" olarak takdim edilirken Hürriyet ve Sözcü gazetelerinde zorunlu haller dışında yaşağın

⁶ "Tayland'da 5 yeni toplu mezar daha bulundu", *Sabah*, 06.05.2015, Haber No: 37

⁷ "İslam yasaklanmalı" dedi partisinden ihraç ediliyor", *Sabah*, 16.05.2015, Haber No: 152

⁸ "İslam yasaklansın" diyen başkana Sarkozy'den sert tepki", *Hürriyet*, 16.05.2015, Haber No: 137

⁹ İslam karşıtı karikatürleri Twitter'da yayınladı", *Habertürk*, 21.05.2015, Haber No: 600

¹⁰ "İslam karşıtı lidere soruşturma", *Habertürk*, 29.05.2015, Haber No: 1136

¹¹ "Le pen, El Ezher'den gerçek İslam'ı dinledi" *Milliyet*, 30.05.2015, Haber No: 367

¹² "Gezdi, gördü, İslam karşıtlığı geçmedi", *Habertürk*, 02.06.2015, Haber No: 408

sokakta uygulanmayacağı vurgulanmaktadır.¹³ Örtü yasaklaması ile ilgili diğer iki haberde ise ABD’de yaşayan Samantha Elauf isimli kadının bir mağazanın çocuk bölümüne yaptığı iş başvurusunun başörtülü olması nedeniyle reddedilmesinin mahkeme tarafından tazminatla cezalandırılmasından bahsetmektedir. Habere göre ABD Yüksek Mahkemesi firmayı çalışanlarının dini gerekçelerini yerine getirebilecek ortamı sunması gerekliliği dolayısıyla tazminata mahkum ettiği bildirilmektedir.¹⁴ Yasaklamalarla ilgili son örnek haberler de dini bir ibadet olarak “oruç tutma yasağı” ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Hürriyet gazetesinde geniş yer ayrılan haber şu şekilde aktarılmaktadır:

“Çin yönetimi, dini ve kültürel özgürlükleri baskı altında tuttuğu Sincan Uygur Özerk Bölgesinde her Ramazan ayında olduğu gibi yine oruç yasağına başladı. Yasak özellikle öğretmenleri, öğrencileri ve kamu görevlilerini hedef aldı. Sincan’daki yerel yönetim internet sitelerinde “Ramazan sırasında etnik azınlıktan öğrenciler oruç tutmaz, camilere girmez, dini eylemlerde bulunmaz” uyarıları yapıldı...”¹⁵

Sabah gazetesinin haberine göre ise oruç tutma yasağını protesto eden Uygur Türklerine ateş edilerek müdahale edildiği ve 18 kişinin öldüğü bildirilmektedir.¹⁶

Tablo 2: Dinsel Ayrımcılık Konulu Haberlerde Temalar

Sıra	Tema	Sayı	Sıra	Tema	Sayı
1.	Sürgün	15	5.	Şiddet	4
2.	Siyaset	15	6.	Eylem	3
3.	Yasak	11	7.	Eğitim	2
4.	Cami Saldırısı	6		Diğer	6

Karşıtlık ve Dışlama

Gazete haberleri örneklerinde karşılaşılan iyi ve kötüyü simgelediği kabul edilen “biz ve onlar” karşıtlığının dinsel ayrımcılık bağlamında İslamofobi üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Buna göre islamofobiye maruz kalanlar “iyi”, islamofobiyi uygulayan veya destek olanlar “kötü”yü simgelemektedir. Çalışmamız çerçevesinde İslamofobi eksenli iyi ve kötü sembolleri, “kişi, nesne, yapı, grup ve ülke” kategorileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Öncelikle dinsel ayrımcılığın “biz” ve “onlar” temelinde değerlendirildiği haberlerin yoğunluk sırasına göre Sabah, Habertürk, Milliyet ve Hürriyet gazetelerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Dinsel ayrımcılığın islamofobi aracılığıyla “Çin, Myanmar, Almanya, Danimarka, Fransa, Bulgaristan, Hollanda, ABD ve İsveç” gibi ülkelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ülkelerde öncelikle ayrımcılığı uygulayan yapıların ise “Hümanist Demokrat Merkez”, “Özgürlük Partisi”, “Danimarka Halk Partisi” ve “Milliyetçi Demokrat Parti” gibi siyasi partiler olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “Old School Society” gibi sivil toplum örgütleri, “Abercrombie & Fitch” gibi ticari şirketler ve eğitim kurumları da yer almaktadır. “Onlar” kategorisinde son olarak İslamofobi düşünce ve davranışları gösteren kişilerin “Robert Menard”, “Marine Le Pen”, “Geert Wilders” ve “Robert Chardon” gibi siyasetçilerden oluştuğu görülmektedir.

Dinsel ayrımcılığın “biz” kategorisini oluşturan ve ötekilerştiren kişilerin siyasetçi “Mahinur Özdemir”, oyuncu “Matt Dillon” ve işçi “Samantha Elauf” olduğu anlaşılmaktadır. İslamofobinin ortaya çıkmasına neden olan unsurların ise “başörtüsü, cami, vakıf, peçe, burka ve helal et” konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Dinsel ayrımcılığa uğrayan gruplarında “Rohingyalı ve Uygurlu” Müslümanların olduğu tespit edilmiştir. Son olarak islamofobik düşünce ve davranışların karşısında “biz” kategorisinde “El Ezher” Üniversitesi ve “Phoenix İslam Toplum Merkezi” gibi kurumsal yapıların olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Dinsel Ayrımcılık Haberinde Karşıtlık ve Dışlama Unsurları

BİZ				ONLAR			
Müslümanlar				Müslüman olmayanlar			
Sabah, Habertürk, Milliyet, Hürriyet				Sabah, Habertürk, Milliyet, Hürriyet			
Kişi	Nesne	Grup	Yapı	Kişi	Yapı	Grup	Ülke
Mahinur Özdemir	Başörtüsü	Rohingyalı	El Ezher	Robert Menard	Old School Society	Budist	Çin
İmam	Cami	Uygurlar	Phoenix	Polis	Okul		Myanmar

¹³ “Hollanda’da kısmi peçe yasağı”, *Hürriyet*, 24.05.2015, Haber No:251; “Hollanda kamusal alanda burkayı yasaklıyor”, *Posta*, 24.05.2015, Haber No:252; “Hollanda burka ve peçeyi yasaklıyor”, *Sözcü*, 24.05.2015, Haber No:256

¹⁴ “Mağazaya alınmadı tazminat kazandı”, *Hürriyet*, 23.07.2015, Haber No: 1046; “Giyim firmasına başörtüsü cezası”, *Sabah*, 23.07.2015, Haber No: 1054

¹⁵ “Çin’de Uygurlara oruç yasağı”, *Hürriyet*, 19.06.2015, Haber No: 564

¹⁶ “Ramazan yasakları isyanına saldırı: 18 ölü”, *Sabah*, 25.06.2015, Haber No: 656

		İslam Toplum Merkezi			
Matt Dillon	Vakıf		Pamela Geller	İkna Odası	Almanya
Samantha Elauf	Peçe		Marine Le Pen	Hümanist Demokrat Merkez	Danimarka
	Burka		Geert Wilders	Özgürlük Partisi	Fransa
	Helal et		Robert Chardon	Danimarka Halk Partisi	Bulgaristan
				Milliyetçi Demokrat Parti' Abercrombie & Fitch	Hollanda ABD
					İsveç

Anlam ve İdeolojik Yaklaşımlar

İslamofobi ile ilgili yayınlanan haberlerde anlam ve ideolojinin açık ve örtük anlam oluşturma biçimleriyle sağlandığı görülmektedir. Öncelikle İslam karşıtlığı ile haber metinlerinde anlam oluşturma aşamasında "tahmin"i bilgilerin de kullanıldığına rastlanmaktadır. Buna göre belirli konu, kişi, örgüt veya olaylarla ilgili haberlerin kesin bulgulara değil, iddia ve varsayımlara dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Almanya'da aşırı sağcı terör örgütüne yönelik düzenlenen operasyonlarda örgütün cami ve mültecilere saldırma planlarına sahip olduğu kesin bilgilerle ifade edilmemektedir. Örneğin aynı konuyla ilgili Hürriyet gazetesinde yayınlanan haber şu ifadelerle aktarılmaktadır:

*"Başsavcılık, terör örgütü üyelerinin cami ve mülteci yurtlarına saldırı planladığını, ancak bu saldırıların tam olarak ne zaman ve nasıl yapılacağı konusundaki araştırmanın sürdüğünü belirtti."*¹⁷

Yine aynı haberin Milliyet gazetesinde "Örgütün, cami saldırılarının yanı sıra ülkede bulunan Selefi grupların önde gelenlerine suikast planladığı belirtildi"¹⁸ ifadeleriyle aktarıldığı görülmektedir. Aynı şekilde farklı bir olay ile ilgili Sabah gazetesinde yayınlanan Fransa'nın Macon şehrinde bulunan Türk camisini kundaklamaya teşebbüs eden iki kişi ile ilgili haberde davacı Avukatın sözleriyle aktarılmaktadır:

*"Zanlıların evlerinde ve telefonlarında yapılan araştırmalarda Hitler'in resimlerinin bulunduğu ve ırkçı aşırı sağ partilere yakınlık duyduklarının anlaşıldığını söyleyen Öztürk, zanlıların olaya sebep olarak Charlie Hebdo dergisine yapılan saldırıyı gösterdiklerini ve "Müslümanlardan intikam almak için" böyle bir olaya giriştiklerinin düşünüldüğünü belirtti."*¹⁹

İslamofobi haberlerinde anlam üretmede "karşılaştırma yönteminin de kullanıldığı görülmektedir. Karşılaştırmanın kadınlara yönelik kılık kıyafet düzenlemesinin baskıya ulaşan boyutlarını kapsamaktadır. Örnek habere göre Fransa'da 15 yaşındaki Saraha K'nın uzun etek giydiği için okul içerisinde belirlenen izole odada tutulması, 28 Şubat döneminde Türkiye'de başörtüsü yasaklarını uygulamak için geliştirilen "ikna odaları" yöntemiyle karşılaştırılmaktadır:

*"Fransa'daki 'izole oda' uygulamasının Türkiye'nin geride bıraktığı 28 Şubat dönemindeki ikna odalarına benzemesi dikkatleri çekti."*²⁰

Son olarak İslamofobi ile ilgili haberlerde "yersizlik" yönteminin uygulandığı görülmektedir. Haber metinlerinde yersizlik, haberin başlığıyla ilgili olmayan kişi, konu ve olaylardan bahsedilmek suretiyle gerçekleşebilmektedir. Örneğin "Alman polisten Müslüman göçmene domuz işkencesi" başlıklı haberin ayrıntılarında Alman bir polisin Afganistanlı bir gence uyguladığı kötü muameleler aktarılmaktadır. Haber başlığında duyurulan konunun ise sadece "Diğer bir vakada polis, 19 yaşındaki bir Faslıya yerde zorla çürümüş domuz kıyması yedirdi"²¹ cümlesiyle yer aldığı dikkat çekmektedir.

Haber Kaynakları

¹⁷ "Cami ve mültecilere saldırıcaklardı", *Hürriyet*, 07.05. 2015, Haber No: 41

¹⁸ *Milliyet*, 07.05. 2015, Haber No: 52

¹⁹ "Türk camisini yakma planına 3 yıl hapis", *Sabah*, 08.05.2015, Haber No: 57

²⁰ "İKNA ODALARI Fransa'da hortladı", *Sabah*, 13.05.2015, Haber No: 94

²¹ "Alman polisten Müslüman göçmene domuz işkencesi", *Milliyet*, 19.05.2015, Haber No: 195

Dinsel ayrımcılık başlığı altında yayınlanan haberlerin kaynakları incelendiğinde haberlerin tamamına yakınının kaynaksız aktarıldığı tespit edilmiştir. Kaynaksız aktarılan haberlerin en fazla Sabah (18), Habertürk (12) ve Hürriyet (11) gazetelerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kaynaksız aktarılan haberlerin dışında en fazla haber kaynaklarının “muhabir” ve haber “ajans”ları gibi bilgi kanalları olduğu görülmektedir.

Tablo 4 : Dinsel Ayrımcılık Konulu Haber Kaynakları

	Hürriyet	Posta	Sözcü	Sabah	Habertürk	Milliyet	Toplam
Kaynaksız	11	4	1	18	12	6	52
Muhabir	1	---	---	---	4	1	6
Ajans	1	---	---	1	1	2	5
Toplam	13	4	1	19	17	9	63

Sonuç

Gazetelerde yayınlanan “dini ayrımcılık” konulu haber başlıklarında en fazla “Müslüman”, “yasak”, “Rohingya”, “karşıt”, “cami”, “göçmen”, “saldırı”, “tepki”, “başörtüsü”, “soykırım”, “korku”, “silah”, “dram”, “mezar”, “islamofobi”, “peçe” ve “burka” gibi kavramlar olduğu görülmektedir. Gazetelerde yayınlanan islamofobi haberlerinin “sürgün”, “siyaset”, “yasak” ve “cami saldırısı” olmak üzere dört esas tema üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Gazete haberleri örneklerinde karşılaşılan iyi ve kötüyü simgelediği kabul edilen “biz ve onlar” karşıtlığının dinsel ayrımcılık bağlamında İslamofobi üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Buna göre islamofobiye maruz kalanlar “iyi”, islamofobiye uygulayan veya destek olanlar “kötü”yü simgelemektedir. Çalışmamız çerçevesinde İslamofobi eksenli iyi ve kötü sembolleri, “kişi, nesne, yapı, grup ve ülke” kategorileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. İslamofobi ile ilgili yayınlanan haberlerde anlam ve ideolojinin açık ve örtük anlam oluşturma biçimleriyle sağlandığı görülmektedir. Öncelikle İslam karşıtlığı ile haber metinlerinde anlam oluşturma aşamasında “tahmin”i bilgilerin de kullanıldığına rastlanmaktadır. Buna göre belirli konu, kişi, örgüt veya olaylarla ilgili haberlerin kesin bulgulara değil, iddia ve varsayımlara dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- TAŞ, Kemaleddin (2007). *Sosyal Bilim Paradigmaları Açısından Sosyolojik Metodoloji*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- ÖZER, Ömer (2010). *Liberal Basın*, İkinci Baskı, Konya: Literatürk Yayınları.
- KIZILÇELİK, Sezgin (1994). *Sosyoloji Teorileri 2*, İkinci Baskı, Konya: Yunus Emre Grafik Tasarım.
- RITZER, George (2011). *Modern Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Himmet Hülür), Birinci Baskı, Ankara: De Ki Yayınları.
- GÜNGÖR, Nazife (2011). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÖLE, Nilüfer (2009). *İç İç Girişler: İslam ve Avrupa*, (çev. Ali Berktaş), Birinci Basım İstanbul: Metis Yayınları.
- ATAMAN, Kemal (2008). “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 17, sayı: 2.
- KİRMAN, Mehmet Ali (2010). “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı? Doğulu mu?”, *Journal of Islamic Research*.
- CESARİ, Jocolyne (2015). “Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese”, *İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, (John Esposito ve İbrahim Kalın), Birinci Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları.

Gazeteler

- Habertürk Gazetesi
Hürriyet Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Sabah Gazetesi
Sözcü Gazetesi